

ვალის სანაცვლოდ ადამიანის ხორცი – ღირსების სასამართლოს მარცხი

ინგა ახვლედინი-ბერძენიშვილი
სასამართლო მედიატორი, ადვოკატი

კრედიტორი და თავდები ვენეციის სასამართლოს წინაშე წარდგნენ. მართლმსაჯულება ახალგაზრდა იურისტ ვაჟად გარდასახულმა ვენეციელმა ქალმა განახორციელა, რომელმაც ერთდროულად ვეჟილობა, მსაჯულობა და ბრალმდებლობაც კი შეითავსა.

საქმე მდგომარეობდა შემდეგში:

სასტიკი თავდებობა

ვენეციელმა ბასანიომ მის რჩეულ პორციაზე დასაქორწინებლად შაილოკისგან საჭირო თანხა 3000 დუკატი 3 თვის ვადით სესხად აიღო. თავდებად მისი საუკეთესო მეგობარი ანტონიო დაიყენა, რომელიც ყველაზე უცნაურ და სასტიკ პირობას დათანხმდა – სესხის ვადაგადაცილების შემთხვევაში ვალდებულებას საკუთარი სხეულიდან ამოგლეჯილი ერთი გირვანქა ხორციით შეასრულებდა. ხელშეკრულება შედგა. ვალდებულება კი დროზე ვერ შესრულდა. კრედიტორმა თავდებს შეთანხმებული პირობის შესრულება სასამართლო წესით მოსთხოვა.

ვენეციის სასამართლო

ვენეციის დამოუკიდებელი ქალაქ-სახელმწიფოს მმართველი ჰერცოგი მართლმსაჯულების აღსრულებას საამისოდ უფლებამოსილ პირზე დელეგირებდა. ეს უკანასკნელი მოსამართლის

ფუნქციას ასრულებდა. შაილოკის საქმის განმხილველად მოწვეული მოსამართლე ბელარიოს წერილით ცნობილი ხდება, ავადმყოფობის მიზეზით, ჰერცოგისადმი თხოვნა – კარგი რეკომენდაციით წარგზავნილი რომაელი, ბალთაზარის საქმის განხილვისა და გადაწყვეტისათვის დაშვება, რომელიც სინამდვილეში ბასანიოს საცოლე, ვაჟად გადაცმული პორციაა.

პორციას პროფესიული ხრიკები

სასამართლო პროცესზე პორცია მთელ დამსწრე საზოგადოებას ხელშეკრულების კეთილსინდისიერებად შესრულების ვალდებულებას ამცნობს. მოპასუხე, თავდები ანტონიო, ამ ვალდებულებას აღიარებს.

პორცია შაილოკს კანონიერი ინტერესისათვის ბრძოლის პერსპექტიულობაში აიმედებს, დამაჯერებელი სამართლებრივი არგუმენტების გამოყენებით, მაგრამ, ამავე დროს, შაილოკს პატიებისაკენ მოუწოდებს.

ბრძოლა უფლებისათვის ამავე დროს არის ბრძოლა კანონისთვის (რ. იერინგი)

შაილოკი არ თანხმდება არც ჰერცოგის, არც პორციასა და არც ბასანიოს თხოვნას, უარი თქვას სასტიკი პირობის აღსრულებაზე, თუნდაც სამმაგი თანხის სანაცვლოდ. რა არის ასეთი მნიშვნელობანი ამ პირობაში, რომ შაილოკი

არაფრის დიდებით არ ამბობს მასზე უარს? შაილოკს სამართალი სწყურია, იგი არის უდრეკი და პრინციპული, აღსრულდეს ვენეციის კანონი, დაიცვას თავისი უფლება – დაბრუნოს ვალი შეთანხმებული პირობით. ამას უდასტურებს მოსამართლეც.

შებრუნება საუარესოდ

თვითმარქვია იურისტმა, ვაჟად გადაცემულმა ქალმა, განსაკუთრებული ორატორული ნიჭი და გამჭრიახობა გამოავლინა. მან დაპირისპირებულ ფასეულობათა (ზნეობა/მორალი და სამართალი) შესახებ ყველაზე თვალსაჩინო საქმე ერთგვარ წარმოდგენადაც კი აქცია. პორცია თავისი საქმროს, თავდები ანტონიოს, სიცოცხლის გადასარჩენად ხელშეკრულებას სიტყვასიტყვით განმარტავს და შაილოკსა და გარშემომყოფთ არწმუნებს, რომ ზედმინევენიითი სიზუსტის გარეშე შაილოკის უფლების რეალიზაცია დაუშვებელია. ამის შემდეგ, პორცია, უკვე ერთგვარი ცინიზმითაც კი, მოუწოდებს შაილოკს, განახორცილოს უფლება, თავდებს ამოაჭრას მხოლოდ ერთი გირვანქა ხორცი, არც მეტი და არც ნაკლები. ამასთან, ისე, რომ ანტონიოს წვეთი სისხლიც კი არ დაიღვაროს, რადგან ხელშეკრულების პირობა სისხლის დაღვრის შესაძლებლობას არ ითვალისწინებს. უფლების გადამეტების შემთხვევაში კი, შაილოკი მთელი თავისი ქონების კონფისკაციით დაისჯება.

შაილოკი უკან იხევს. იგი მზადაა თანხის სანაცვლოდ უარი თქვას ხელშეკრულების ყველაზე სასტიკ პირობაზე. პორციას მსაჯულობა შაილოკს აქაც არაფერს სთავაზობს. პორცია არ ეთანხმება შეცვლილ პირობას და ახსენებს მას, რომ კრედიტორმა თანხის დაბრუნებაზე ერთხელ უკვე უარი განაცხადა. გამარჯვების ზღვარზე მდგარი მსაჯული უკვე ჯიუტად მოუწოდებს შაილოკს კუთვნილი „ფასდაუდებელი“ უფლების რეალიზაციისკენ. შაილოკი ნებდება, უარს ამბობს სარჩელზე, შინ დაბრუნების გარდა არაფერი სურს, თუმცა მისთვის ვითარება კიდევ უფრო მძიმდება.

პორცია ბრალმდებლად გადაიქცევა და ხელშეკრულების ყველაზე სასტიკი პირობის საპირწონედ უცხოელთა შესახებ ვენეციის კანონი

მოჰყავს. კანონი სიკვდილით სჯის ყველა, მოქალაქეობის არმქონე, პირს, ვინც პირდაპირ თუ არაპირდაპირ განიზრახავს ვენეციის მოქალაქის მკვლელობას. ამასთან, უნდა მოხდეს ასევე დამნაშავის ქონების კონფისკაცია სახელმწიფოსა და დაზარალებულის სასარგებლოდ. შაილოკი კი სწორედ ასეთი პირია – ის ვენეციის მოქალაქე არ არის.

შაილოკსა და ანტონიოს როლები რომ გაეცვალათ, დასაშვები იქნებოდა თუ არა, არაუცხო და ვენეციის მოქალაქე ანტონიოს უფლება ადამიანის სხეულის ნაწილზე? პორცია არ უთითებს ხელშეკრულების პირობის ამორალურობაზე, რაც ყველაზე გონივრული არგუმენტი იქნებოდა ამ პირობის გასაბათილებლად.

ღირსების საპირწონედ

ჰერცოგი შაილოკს შეინყალებს, მის სიკვდილით დასჯაზე უარს ამბობს, თუმცა შაილოკს ასეთი სიცოცხლე არ სურს. ბოლოს დამნაშავედ აღიარებული კრედიტორი დაიყოლიეს. იგი ანტონიოსგანაც კი „შეწყალებულია“, თუმცა ქონების ნაცვლად ჯარიმას ორი პირობით ითხოვს: პირველი – შაილოკის ქონება მის არასასურველ სიძეს და მოღალატე ქალიშვილს ეანდერძება, ხოლო მეორე – შაილოკმა რჯული უნდა დათმოს.

უგანაჩენოთა განაჩენი

მართლმსაჯულება შედგა. ვენეციურმა სამართალმა ვენეციელისთვის იზეიმა. შაილოკი ამავე სამართლისგან მოტყუებული დარჩა.

ეს არის შექსპირის პიესის, „ვენეციელი ვაჭრის“ ფაბულა, რომელიც დაახლოებით, 1596 წელს დაიწერა. პიესა განსაკუთრებული ინტერესის საგანი შეიძლება გახდეს სამართლებრივი დისკურსის ჩრილშიც. ყველა ეპოქის სამართალი იმ პერიოდის საზოგადოებრივი აზრის ანარეკლია. როგორი იყო მაშინდელი საზოგადოება?

შაილოკი ვენეციის მუდმივი მცხოვრებია, მაგრამ ვენეციის მოქალაქე არ არის და ასეთად ვერასდროს გახდება, რადგან ებრაელია. შაილოკი მდიდარია, და უფრო მეტიც, ვენეციის

ეკონომიკა შაილოკების და მისნაირი უცხოების მხრებზე დგას. ისინიც ენდობიან ვენეციის სამართალს, სულ მცირე, შეგუებულნი არიან მას. ვენეციაში შედგა პოლიტიკური კომპრომისი და ებრაელთა დევნის შეჩერების სანაცვლოდ მათ გეტოში მიეჩინათ ადგილი. საყურადღებოა რომ საღამოს ებრაელებს, ექიმების გარდა, გეტოდან გასვლაც კი ეკრძალებოდათ. მათ გალავანს ქრისტიანი მცველები აკონტროლებდნენ. ებრაელებს პროფესიის თავისუფლად არჩევის უფლებაც შეზღუდული ჰქონდათ.

ანტონიო, მდიდარი ვენეციელი ვაჭარი, უღირსად ექცევა შაილოკს და ამცირებს მას, დასცინის ზოგადად მევახშეობას, პატივს არ სცემს შაილოკის რწმენას. ანტონიო, სესხის სათხოვნელად მისულიც კი, შაილოკთან ამპარტავნულად იჭერს თავს, მედიდურობს, დამამცირებელი სიტყვებით ამკობს.

დამცირებისგან სასონარკვეთილი შაილოკი ერთგან ამბობს:

*„თუ, თავი მდაბლად დაგიხაროთ და მონურის ხმით
სუნთქვაშეკრულმა, მორჩილებით ნავიურჩულო:
„კარგო ბატონო, ამ ოთხშაბათს თქვენ შემაფურთხეთ,
ამა და ამ დღეს წიხლი მკარით, იმის შემდეგ კი
ძალი მიწოდეთ და ასეთი ალერსის გამო
ვალდებული ვარ მე ამდენი ფული გასესხოთ“.*

ანტონიო პასუხობს:

*„მე მზად გახლავარ იმგვარადვე გინოდო ახლაც,
იმნაირადვე შეგაფურთხო, მიგაპანდურო.
ფულის სესხებას თუ ისურვებ, – მასესხე,
მაგრამ ისე კი არა, ვით მეგობრებს, –
ან კი სად თქმულა ფუჭსა ლითონში მეგობარმა მოგება
ნახოს?
ისე მასესხე, როგორც შენს მტერს,
რათა შეგეძლოს, თუ კი დროზე ვერ დაგიბრუნა,
დამშვიდებულმა დასჯა მოსთხოვო“.¹*

შაილოკი ანტონიოს მსხვერპლია. ანტონიოსი, რომელსაც საკუთარი რელიგიის მთავარი პოსტულატი – სიყვარული და შემწყნარებლობა დავინყებული აქვს. რაღა დარჩენია მას, ტრაგიკულ მდგომარეობაში მყოფს, შურისძიების გარდა, როდესაც ერთადერთმა ქალიშვილმაც კი

ულალატა და მამის მაგინებელ რჯულის წარმომადგენელზე იქორწინა?

რატომ არ შეინყალა შაილოკმა ანტონიო? კითხვაზე პასუხის გაცემა უკვე მარტივია. შეკითხვას: „ნუთუ ვედრება შენზე სულაც არ იმოქმედებს?! შაილოკი პასუხობს: ასეთ ვედრებას შენი ჭკუა ვერ მოიგონებს“.

რეალურად ვერავინ იაზრებს, თუ რა სურდა შაილოკს. ადამიანისთვის ღირსება სასიცოცხლო მნიშვნელობისაა და ამას სხვა ვერცერთი ფასეულობა გადანონის.

შაილოკი სასამართლოში ჩივის:

„მუდამ მლანძღავდა, ვაჭრობაში ნახევარ მილიონჯერ მაინც ხელი შეუშლია. ნავაგებდი – იცინოდა, მოვიგებდი – დამცინოდა, ჩემი რჯული ეზიზღებოდა, სავაჭრო გეგმებს მიწენავდა. მეგობრებს ჩემზე გულს უცივებდა, მტრებს ალაგზნებდა. მერე რატომ? იმიტომ, რომ ებრაელი ვარ. განა ებრაელს თვალები არ აქვს? განა ებრაელს ხელები არ აქვს? განა არა აქვს ყველა ორგანო, გრძნობები, მისწრაფებანი, ვნებათაღელვანი? განა იმავე საჭმელს არა სჭამს? იმავე იარაღით არ იჭრება? იმავე სნეულებით არ ხდება ავად? იმავე წამლით არ იკურნება? ზამთარ-ზაფხულშიაც ხომ ისევე სცივა და სცხელა, როგორც ქრისტიანს? თუ გვიჩხვლიტეთ, განა ჩვენ არ დაგვედინება სისხლი?! თუ გვილიტინეთ, განა ჩვენ არ გაგვეცინება?! თუ მოგვნამლეთ, განა ჩვენ კი არ მოვკვდებით?! და თუ შეურაცხვეყავით, ნუთუ არ უნდა ვიძიოთ შური?! თუკი ყველაფრით გგევართ, ამითაც დაგემსგავსებით. ებრაელმა რომ ქრისტიანი შეურაცხყოს, რა იქნება იმისი სულგრძელობა? შურისძიება! და თუ ქრისტიანმა შეურაცხყო ებრაელი, იმისი მოთმინება რაღა უნდა იყოს ქრისტიანის ნაბაძვით?! რა თქმა უნდა, შურისძიება! თქვენ ბოროტებას მასწავლით, მე კი ავასრულებ და თუ თქვენ დარიგებაზე უკეთ არ შევასრულე, ცუდად იქნება ჩემი საქმე“.

შაილოკს სამართლის აღსრულება უნდა, რაც მისი პიროვნებად აღიარების მცდელობაა. არც ვენეციელ დამსწრე საზოგადოებას, არც ანტონიოს და, მით უფრო, სიკეთისათვის გარჯილ

¹ შესაბამისი პასაჟები მოყვანილია ვახტანგ ჭელიძის თარგმანის მიხედვით.

მსაჯულ პორციასაც შაილოკის მიმართ თანაგრძნობა არ გამოუხატავს.

იმ დროისათვის ქალებისათვის განათლების მისაწვდომობა შეზღუდული იყო. ისინი ვერ იქნებოდნენ ვეჩილები თუ მსაჯულები. პორციას პირადი ცხოვრების თავისუფალი არჩევანის უფლება მამისგანაც ეზღუდებოდა. თუმცა მან კაცებს დიდი გამოწვევა გამოუცხადა. ორატორული ნიჭითა და გამჭრიახობით დაამტკიცა ქალის გონებრივი შესაძლებლობები, მაგრამ ჩაგრული შაილოკის მიმართ სოლიდარული მაინც არ არის. ერთი შეხედვით, ორივე მამაკაცი სიკვდილს გადაარჩინა, თუმცა ეს არ გაუკეთებია

მიუკერძოებლად; იგი იყო მხარე და საქმროს მეგობრის სასარგებლოდ იბრძოდა. მან საკუთარ თავზე აღებული პასუხისმგებლობა ბრწყინვალედ შეასრულა და ამავე დროს გულუბრყვილობით, სასტიკი საზოგადოებისგან ყოველდღე ღირსებაშელახულ, შაილოკს უფრო სასტიკი განაჩენი გამოუტანა – საკუთარი ღირსების დაცვის უფლება გაუქარწყლა. უფრო მეტიც, შაილოკს განადგურებული უფლებისთვის ტანჯვის სამუდამო დამლა დაესვა – მას აიძულეს უარი ეთქვა საკუთარი იდენტობის მთავარ მდგენელზე – რჯულზე. შაილოკის ღირსების სასამართლომ მარცხი განიცადა.